

Det arabiske forår: Økonomiske konsekvenser for Golflandene

Martin Hvidt

Denne artikel analyserer hvilke konsekvenser det arabiske forår har haft på Golflandenes økonomiske politikker og vil argumentere for, at staterne i forsøget på at dæmpe eller forhindre opstandene har brudt med alle de planer og politikker, der har stilet mod at gøre samfundene produktionsorienterede herunder at opfostre en bæredygtig privat sektor. Forsøgene på at dæmpe opstandene har repræsenteret en tilbagevenden til den traditionelle måde at løse konflikter på i regionen, nemlig at bruge oliemilliarderne til at forgylde befolkningen for på den måde at købe deres loyalitet. Effekten af disse tiltag sætter de økonomiske reformer årtier tilbage.

Ser man på de seks olierige stater i Golfen, så har det arabiske forår manifesteret sig med vidt forskellig styrke i disse lande. På Bahrain viste opstanden sig i form af massedemonstrationer på og omkring Perlepladsen. Demonstrationerne blev mødt med hårdhændet fremfærd af politi og militær, hvilket ifølge oppositionens kilder skulle have resulteret i op imod 90 døde. Bahrain har specielt fyldt meget i Danmark grundet sagen om den dansk-bahrainske aktivist Abdulhadi al-Khawaja. Al-Khawaja sultestrejkede i 110 dage som reaktion på en livstidsdom for politisk aktivisme. I Oman har der ligeledes været demonstrationer specielt i industribyen Sohar, men omfanget af demonstrationerne, demonstranternes krav og styrets fremfærd har været væsentligt mere afdæmpet end på Bahrain. I de fire andre GCC stater, Saudi Arabien, Qatar, Emiraterne og i Kuwait, har opstanden kun givet sig udtryk i meget begrænsede og sporadiske manifestationer. Men udenfor opstandenes rampelys har alle stater taget initiativer til at formilde befolkningerne.

Golfstaterne økonomiske model

Golfstaterne er pinligt klar over at den økonomiske model, der har hersket siden oliemilliarderne begyndte at rulle efter anden verdenskrig, ikke længere fungerer. Modellen - den såkaldte rentier-stats model - har medført, at staten er blevet frigjort fra samfundet, fordi staten, grundet olieindkomsterne, ikke er tvunget til at beskatte befolkningen. Tværtom er statens opgave blevet den modsatte, nemlig at fordele oliemilliarderne i samfundene, så alle får en del i dem. Hermed er alle borgere kommet til at stå i et gælds-og loyalitetsforhold til herskerne. Konkret har det betydet nogle exceptionelt gunstige vilkår, hvis man er statsborger i et af de seks golflande: Typisk har staten givet borgerne jord, rentefrie lån til bolig, billig el og vand, gratis skolegang og lukrative pensionsordninger. Eksempelvis kan enhver kuwaitisk kvinde fortsat få livstidspension efter blot 15 år på arbejdsmarkedet. Men de største summer er tilflydt befolkningen gennem skabelsen af uendeligt mange jobs i den offentlige sektor fx. i statsforvaltningen, i politiet eller militæret eller ansættelser i ledende stillinger i de statsejede selskaber. Og sammenligner man med den private sektor så er jobbene i den offentlige sektor fortsat utroligt lukrative. Arbejdstiden er kort, kravene lave og lønnen høj. For typisk indeholder den løn, som en statsborger modtager, en række tillæg som har som formål at holde lønnen på et niveau, hvor den enkelt borger kan leve et komfortabelt liv. En bekendt i Dubai med indisk statsborgerskab skiftede således sit job i den private sektor ud med et job i et ministerium. Hans ugentlige timetal blev halveret samtidig med at hans løn

blev fordoblet. Havde han været statsborger i Dubai, ville lønnen have været endnu højere, og tilmed ville han ikke kunne fyres. Endvidere har staterne i mindre omfang benyttet sig af at give kontante gaver til befolkningerne. Det har typisk været i forbindelse med en regents jubilæum. Eksempelvis interviewede jeg en ældre kontorchef på Bahrain, som i hans levetid ikke blot havde modtaget kontante gaver fra kongen ved flere lejligheder, men hele to gange havde fået annulleret al sin gæld! Denne økonomiske model er blevet voldsomt udfordret over de sidste årtier. Den fungerede nemlig fint, så længe olieindkomsterne var høje og befolkningstallene lave. Men selv en rig oliestat kan ikke håndtere de udgifter, denne model medfører med den eksplosionsagtige befolkningstilvækst, der har fundet sted de sidste 20 år. Endvidere har modellen den indbyggede fejl, at den ikke stimulerer opbygningen af en intern, national økonomi. Regionen står således med meget betydelige problemer i forhold til at sikre arbejde til de mange unge golfarabere, der hvert år melder sig på arbejdsmarkedet. De kan ikke finde et arbejde, eller rettere sagt, de kan ikke finde ét, som tilfredsstiller deres forventninger om et job, der både er behageligt, højt lønnet og starter på lederniveau. Sådanne jobs findes nemlig kun i den offentlige sektor. Den private sektor er drevet af entreprenante arabere, indere eller iranere og de jobs, der tilbydes her sigter mod folk med lavere uddannelser, der er villige til at knokle på lange arbejdsdage for en mere beskedne løn. Modellen har således ført til den paradoksale situation, at den golfarabiske ungdom hverken er indstillet på eller kvalificeret til at tage de næsten 12 millioner jobs i regionen, som i dag varetages af fremmed arbejdskraft.

Problemerne med denne model er åbenlyse, og over det sidste årti har de fleste Golfstater i stigende grad forsøgt at reformere deres økonomier og gennem politiske udmeldinger forsøgt at italesætte et skift i retning af en mere produktionsorienteret økonomi. Begrebet diversificering er nøgleordet og midlet har været at investere oliepenge ikke blot i uddannelse af regionens unge, men i særdeleshed også i produktions- og indkomstskabende aktiviteter som turisme, logistik, finansiel service, luftfart, banker osv. Altså rigtige arbejdspladser i globalt konkurrencedygtige sektorer og virksomheder og ikke 'opbevaringspladser' i den offentlige sektor.

Reaktionen på det arabiske forår

Det arabiske forår har som nævnt ramt de seks Golf stater med meget forskellig styrke. Men de initiativer, som staterne har taget for at imødekomme den eksplicit eller implicit formulerede kritik, som opstandene er udtryk for, har været nogenlunde enslydende – nemlig at gribe til pungen.

I eksempelvis Saudi Arabien annoncerede kongen i det tidlige forår 2011 to økonomiske pakker til en samlet værdi af over 130 mia. dollars. De skulle gå til at opføre 500.000 huse, og yde billigere huslån til opførelse af ejerboliger. I tillæg fik alle offentligt ansatte, herunder militærfolk og pensionister, udbetalt en kontant bonus på to månedslønninger. Desuden blev minimumslønnen hævet, og sidst men ikke mindst blev der afgivet løfte om etablering af 60.000 nye jobs i den offentlige sektor.

Saudi Arabien satte sig endvidere i spidsen for en dagsorden, hvor Golfens samarbejdsorganisation (GCC) ydede hjælp til de to hårdest ramte og fattigste Golflande, nemlig Bahrain og Oman. De fik hver et kontant bidrag på 10 mia. dollars til at afhjælpe opstandene.

I Kuwait greb kongefamilien også til lommerne. I April 2011 annoncerede kongen, som optakt til det kommende 50 års jubilæum for statens uafhængighed (i juni 2011), at alle Kuwaitere fik hvad der svarer til ca. 3.500 kr. i hånden. Det lyder måske ikke af meget, men udgør et ganske pænt beløb, når man tænker på, at det gælder alle fra spædbarn til olding og at den gennemsnitlige husstandsstørrelse er på 8-10 personer. Endvidere blev der givet rabat på indkøb af fødevarer i en periode.

I Oman, der er et fattigt land i sammenligning med dets olierige naboer, havde oprørene primært kritiseret manglen på arbejdspladser samt sammensætningen af Sultan Qaboos ministerliste. Befolkningen er som i nabostaterne meget ung. I følge FN opgørelser er halvdelen af befolkningen under 25 år gammel, og denne meget unge gruppe af borgere følte ikke at Sultanens alderende ministre repræsenterede deres interesser.

I løbet af februar og marts 2011 imødekom Sultan Qaboos oprørernes krav. Efter at have lavet flere ministerrokader endte han til sidst med helt at fjerne 12 ministre, bl.a. økonomiministeren, som fik en stor del af skylden for manglen på jobs. Men ikke nok med det, Qaboos, der i realiteten regerede som en enevældig konge, overdrog den lovgivende magt til det såkaldte Council of Oman. Af økonomiske tiltag lovede han godt 41.000 nye jobs (i den offentlige sektor), introduktion af en arbejdsløshedsunderstøttelse, forhøjede minimumslønningerne, forhøjede pensionsydelse, etablering af flere boliger til studerende osv. Alt i alt tiltag, der beløb sig til 3-4 % af bruttonationalproduktet.

På Bahrain havde styret tydeligvis problemer med den hårde fremfærd, som blev udøvet i den tidlige fase af oprøret. Det resulterede i det noget utraditionelle skridt, at der på kongefamiliens opfordring blev nedsat en uafhængig undersøgelseskommission med en række fremtrædende menneskerettighedsjurister i spidsen. Kommissionen fremlagde i november 2011 en 500 sider lang rapport, der dokumenterede omfattende og systematiske overgreb i landet i forbindelse med opstanden. Disse konklusioner er ikke blevet draget i tvivl,

hverken af styret, udenlandske observatører eller oprørerne. Styret har dog indtil videre kun taget minimale skridt i retning af at efterkomme rapportens anbefalinger.

Imidlertid har styret på ét punkt reageret hurtigt. De har omsat de 10 mia. dollars som de fik som hjælp fra deres naboer til ca. 20.000 jobs, primært i landets indenrigsministerium.

Gift for fremtidige reformer

Statslederne i Golfstaterne må have prist sig lykkelig over, at Det Arabiske Forår faldt på et tidspunkt, hvor statskasserne bugnede efter et årti med høje oliepriser. Det har gjort det muligt at udskrive de meget store checks, der synes at have medvirket til at dæmpe opstandene.

Set i et lidt større perspektiv må selvsamme statsledere dog sidde tilbage med stof til eftertanke. Deres reaktion har med stor tydelighed vist omverdenen, borgerne og ikke mindst dem selv, hvor skrøbelige de anser deres styrer for at være. I deres selvforståelse er de åbenbart så skrøbelige, at de har set sig nødsaget til at købe sig til ro, eller som situationen i Oman viste det, så skrøbelige, at det var nødvendigt at imødekomme demonstranternes ønsker om en fornyelse i toppen af samfundets ledelse. Statsledernes reaktioner har endvidere vist, at de ikke er seriøse i forhold til de udmeldte økonomiske politikker. De har brudt med det sidste årtis planer og politikker om at gøre samfundene mere produktionsorienterede herunder at opfostre bæredygtige privatsektorer. Forsøgene på at dæmpe opstanden har vist en tilbagevenden til den traditionelle måde at løse konflikter på i regionen, nemlig at bruge oliemilliarderne til at forgylde befolkningen for på den måde at købe deres loyalitet. Specielt fremstår skabelsen af de mange jobs i den offentlige sektor som værende i direkte modstrid med de erklærede mål. Og reformtilhængere over hele regionen frygter at disse tiltag har sat reformprocessen årtier tilbage.

Kilder

- MEED (2011): Sultan Qaboos sets reform agenda af Suzanne Fenton, Meed 29 July -4 August, downloaded fra <http://www.meed.com/sectors/economy/government/sultan-qaboos-sets-reform-agenda/3105275.article>
- MEED (2011): Middle East Economic Review 2011: Concerns over instability in the Middle East return, by Dominic Dudley, 9 June 2011, downloaded fra <http://www.meed.com/supplements/2011/middle-east-economic-review-2011/middle-east-economic-review-2011-concerns-over-instability-in-the-middle-east-return/3100091.article>
- MEED: (2012): The call for change: Timeline of events, by Elizabeth Bainsdownloaded fra <http://www.meed.com/sectors/economy/-the-call-for-change-timeline-of-events/3085814.article>
- MEED (2012): Saudi homes plan moves forward, MEED 30 august 2012, downloaded fra <http://www.meed.com/saudi-homes-plan-moves-forwardforward/3148852.article>